

BUDA ATTILA

A fóti templom a források és a feldolgozások fényében

Vajon mit tud hozzátenni egy-egy épület, építészeti objektum műemléki, művészettörténeti megközelítéséhez a nem műszaki-technikai, tehát nem tervrajzokat, számlákat, hivatali levelezéseket és efféléket tartalmazó forrásfeltárás és forráselemzés? Hiszen a megvalósult épülethez képest minden előzetes, rá vonatkozó írás, dokumentum esetlegessé válik, kapcsolódjon bár az építészhez vagy az építettőhöz, még akkor is, ha azok egy részét a nyomtatás véletlene hosszabb életűvé teszi. Használói szemében ugyanis elsősorban az építészeti objektum funkciója, látványa dominál, a szakmán kívülieket csak igen kevésbé érdeklik a befejezettség előtti körülmények. S noha az építészet ugyanúgy az időben nyilvánul meg, mint az összes többi művészeti ág, elképzelhetetlen, hogy olyan vázlatok, előtanulmányok között éljük az életünket, mint amilyenek például egy-egy festmény alkotása közben (sokszor önmagukban is művészeti értékkel bírva) az utókorra maradtak. Hogyan is nézne ki Fót, ha az Ybl Miklós megálmodta épületegyüttes mellett ott lennének valahol annak a tervezési útnak is a kézzelfogható állomásai, (a kísérletek, az elvetett tervek¹), amelyek eredője lett a ma ismert templom és két kísérő épülete?²

Az összes terv együttes megépítésének lehetetlenségéből mégsem következik automatikusan az, hogy a végeredményhez vezető dokumentumok fölöslegesek lennének. Hiszen az összes művészeti ág közül éppen az építészet végtermékeinek van jellegzetes, a munkák befejeződésével sem lezáruló történetük, amelyek végpontjukon az adott épület megsemmisülését is magában foglal(hat)ják. A mindennapok világában az építészeti alkotások vannak a leginkább jelen az ember egyéni és a közösségi életében, s igen erősen megszabják az életminőséget. Talán érdemes lenne megszólítani a velük kapcsolatos magániratokat, esetleg az építettő tágabb köreiben – ezáltal bővebb terepre kiterjeszteni az épület történetének megismerését, egyben új szempontokkal járulva a szakmai recepcióhoz.

A fóti templommal kapcsolatos dokumentumokról a következőket lehet megállapítani. Az épület élete jelentős kéziratot iratanyaggal kezdődött, amelynek főként az Ybl Miklóshoz kötődő része maradt fenn és vált ismertté (ezek a tervrajzok);³

¹ Ezekből két fennmaradt alaprajz ki volt állítva az 1991–1992-es, halálának száz éves fordulójára rendezett kiállításon.

² Részletesebben a függelék első részében, lásd még YBL Ervin: Az első magyar romantikus templomról, *Új Idők*, 1931. december 20. (52.) 746–748 (továbbiakban YBL 1931), 754; *Ybl Miklós építész, 1814–1891*, szerk. KEMÉNY Mária–FARBAKY Péter, Budapest, 1991 (továbbiakban KEMÉNY–FARBAKY 1991), 206–208. (A fóti templomról szóló tanulmányt és a katalógus vonatkozó részét Farbaký Péter írta.)

³ KEMÉNY–FARBAKY 1991, 206–208.

az építtető gróf Károlyi István személyéhez köthető iratok pedig főként pénzügyi elszámolásokat tartalmaztak, hivatali levelezésből, területrendezéssel kapcsolatos kérvényekből és végzésekből stb. álltak.⁴ Az „Ybl–Károlyi” kéziratokhoz járultak a templom elkészültéig a napisajtó oldalain megjelent tudósítások, ismertetések, bemutatások.⁵ Az első recepciós időszak záróéve 1858, amikorra elkészült a templom és az altemplom teljes belső díszítése és berendezése; az altemplom szobrai közül csak Károlyi Sándor mellszobra későbbi. Ezek még többnyire az építtető, a közreműködő(k) és a kortársak által befolyásolt látvány-kanonizációs évek, amelyek megállapításait a kellő történeti távlat elérése után a művészettörténet-írás is alapnak tekintette s felhasználta: a maga változó szakmai igény- és kifejezésrendszerre alapján saját, módosult, de a korábban leírtakra épülő, új befogadói szempontrendszert hozva létre. Utóbbi már a második befogadói időszak, amely napjainkig tart, ennek legutolsó állomása a templom felszentelésének százötvenedik és az építész születésének kétszázadik évfordulója tiszteletére rendezett konferencia volt.⁶ Az első recepciós időszakot az jellemezte, hogy kéziratok dokumentumait kiegészítették, s át- meg átszöttek a nyomtatott források. De az iratok, levelek, különféle feljegyzések stb. sora nem ért véget a templom átadásával és megáldásával. Ez nem is csoda, hiszen a *Historia Domus* folyamatosan tartalmazza az épülettel kapcsolatos kisebb-nagyobb eseményeket, változásokat, naplószerűen az éppen aktuális lejegyzés dátumáig; tartalmát (bizonyos korlátok figyelembevételével) adattárként is lehet használni. Ugyanígy az iratkeletkezés sem zárult le a templom megáldásával, Károlyi István például még kétszer, 1869-ben és 1871-ben is rendelkezett a működés gazdasági alapjairól. Ez a formailag kevert dokumentum-együttes terjesztette el a főtí templom hírét, s a leíró ismertetések alapozták meg építész(történet)i, majd műemléki értékelését azáltal, hogy elősegítették az építése idején számtalan újdonsággal, szokatlan művészeti elemekkel rendelkező templom elfogadását.

Ráadásul ez a templom különleges jogállású volt az Ybl által tervezett épületek között, amennyiben nem középület, ami az államhoz vagy valamilyen intézményhez kötötte volna, létrehozatalát nem a klérus vagy a hívek kívánták, hanem egyéni kezdeményezés eredménye: bár funkciójára nézve egyházi, másfelől viszont alapítását, helyét, működtetését – kivéve a liturgiát – tekintve kegyúri, azaz magánépület. Ez a kettősség rányomta bélyegét működésének hosszú ideig fennálló és nehezen érthető hiányosságára, a felszentelés több dátumhoz kötődő bizonytalanságára.⁷ Ezért talán érdemes itt erre is kitérni, részben az egyházjog, részben a polgári

⁴ *A Károlyi család nemzetiségi és főtí levéltára*, összeáll. BAKÁCS István, Budapest, 1965.

⁵ *Károlyi István főtí temploma*, összeáll. BUDA Attila, 2., bőv. kiad., Fót, 2001 (továbbiakban BUDA 2001), 16–31.

⁶ *A főtí templom és a romantika építészete*, szerk. BUDA Attila–RITOÓK Pál, Budapest, 2007 (továbbiakban BUDA–RITOÓK 2007). Lásd még az *Ars Hungarica* 2014/4. számát és az *Acta Historiae Artium* 2014. évi kötetét is.

⁷ Már a korabeli források több dátumot adtak meg, Ybl Ervin szerint az egyházi felszentelésére csak 1955. november 6-án került sor, lásd BUDA 2001, 86. Liturgiai szempontból vizsgálva mást jelent az egyes szerzők által használt felavatás, megáldás, felszentelés szó.

jog alapítás kori paragrafusainak figyelembevételével, tekintettel a joggyakorlatra is. A kegyúri jog, amely az 1840-es években már csak a katolikusok kiváltsága volt, azt a jogosítványt jelentette, miszerint a földesúr a birtokán épített templomot a sajátjának tekinthette, jövedelmeivel korlátlanul rendelkezhetett, szolgálatára maga jelölhetett ki lelkészt. Utóbbit ugyan forma szerint a püspök fogadta el, de a világi hatalom megerősödése szinte mindig előre eldöntötte, hogy a püspök kit nevezhetett ki. A patrónust és családját a templomban külön hely illette meg (legtöbbször, mint Fóton is, a szentélyben), nevét az istentiszteletben említették, ő és családtagjai a templomba temetkezhettek stb. A kegyúr kötelessége volt ugyanakkor az általa alapított templom támogatása, karbantartása – a paplaké vagy az iskoláé is, mint Fóton ugyancsak. Ügyelnie kellett a templom vagyonára, de azt nem tekinthette a sajátjának. Károlyi István nem csupán építkezett a saját birtokán,⁸ hanem önálló parókiát is létrehozott,⁹ amivel beleavatkozott az egyházmegye belső viszonyaiba is. Vagyis az ott lévő, a birtok korábbi tulajdonosaitól örökölt templom lebontásával, egy új felépítésével s a parokiális viszonyok átalakításával (minden kárpótlási szándéka mellett is) a megyés püspök hatókörét csökkentette. Mindez persze néhány évvel korábban, az 1834-ben, földrengésben elpusztult kaplonyi (ma Căpleni, Románia) templom szintén Ybl Miklós általi újraépítésekor is felmerülhetett volna, ámde az egy eldugott helyen lévő, a hitélet szempontjából jelentéktelen templom volt, másfelől ott nem került sor az egyházmegyei viszonyok megváltoztatására.¹⁰

Az említett forrásokhoz egy gyűjtemény járul, amely a templomban őrzött római kori testereklyével kapcsolatos.¹¹ Az esztergomi érsek 1855 tavaszán értesítette Károlyi Istvánt arról, hogy a pápától kapott emlékeket, amelyek között a fóti templomnak szánt ereklye (Szent Lucencius maradványai) is ott volt, az építés alatt lévő esztergomi főpapi templomban állítja ki. A vértanú ereklyéjének eredetiségét ez év februárjában igazolták Rómában, eszerint egy 1850-ben folytatott ásatás során került elő, s ahogy az iratból kiderül, az ásatás részben Károlyi István kérésére történt, aki nyilván a hívek buzgalmát – látva például a Páduai Szent Antal sírjához zarándokolók sokaságát a róla elnevezett bazilikában – ezzel is növelni akarta. Scitovszky János érsek levelével egy napon újsághírek is megemlékeztek a Rómából Bécs közvetítésével Esztergomba érkezett ereklyékről, azok bemutatásáról és végső helyük meghatározásáról. A vértanú testét és az eredetiséget igazoló iratot a hercegprímás április végén adta át Károlyinak, egyben felhívta a figyelmét arra, hogy azt mutassa be a (váci) megyéspüspöknek, illetve az ereklyék közszemlére való kitételéhez kérje beleegyezését. E figyelmeztetés is arra utal, hogy nem volt mindig harmonikus a

⁸ Károlyi István anyja – özvegyként, fiú- és leánygyermekével együtt – 1808-ban költözött Bécsből Pestre, korábban itt vásárolt családi palotájukba. (Ma a Petőfi Irodalmi Múzeum működik falai között.) Még ebben az évben nyaralóhelyként megvásárolta a közeli fóti birtokot, amely később, a családi vagyon szétosztása után jutott a legidősebb fiú tulajdonába. Lásd BUDA Attila: *Gróf Károlyi István élete*, Újpest, 1997, 55–60.

⁹ FARBAKY Péter: A fóti templom. In KEMÉNY–FARBAKY 1991, 23–32.

¹⁰ YBL Ervin: *Ybl Miklós*, Budapest, 1956, 16.

¹¹ FÜZES Ádám: Szent Lucencius. In BUDA–RITOÓK 2007, 164–165.

kapcsolat a váci püspök, valamint a kegyúr között, s adalékkal járul ahhoz, hogy a felszentelés miatt késett a végtelenségig. A hivatali iratokra azonban (akkor sem) a gyors elkészülés volt jellemző, Roskoványi Ágoston püspök csak egy évvel később engedélyezte a közszemlére tételt. Az ereklyék, illetve az azokat tartalmazó kis kápolna aztán a népszerűsítő és szakmai leírásokban is megjelennek.¹² 1945-ben a sírt feldúlták, tartalmát összetörték; az akkori plébános, Thury Károly a maradékokat összeszedte, és a templomban őrizte.¹³ A múlt század ötvenes éveit Magyarországon nem a vallásos hívekre tekintettel lévő állami szemlélet jellemezte, ezért csak az 1956-os forradalom leverését feledtetni akaró engedékenység holtidejében sikerült a maradványokat ismét közszemlére állíthatóvá tenni, s azok hitelességét írásos formában is igazolni.¹⁴

Az Ybl-hagyatékon kívüli, az építető személyével kapcsolatos kéziratos és nyomtatott dokumentumok – nagy részük a Károlyi levéltárban található – segítségével ütköztetni lehet a korabeli források egymásnak ellentmondó szöveghelyeit, esetleg döntésre is lehet jutni. Íme egy fontos példa: a különféle leírásokban, ismeretésekben háttérbe szorult, vagy csak érintőlegesen említett, pontos értékében bizonytalan nagyságú építési költségek eredete Károlyi István említett, örökölt birtokai voltak. A források egy része, ha egyáltalán szót vesztegetett erre, elintézte azzal, hogy Károlyi István az építkezés befejezése után, nagylelkűségének és áldozatkésztségének nem akarván nyomát hagyni, az építéssel kapcsolatos számlákat megsemmisíttette. Aki persze látta a templomot, s tisztában van az építés történetével, az a számlák és a konkrét értékek nélkül is tudja, milyen jelentős összeget fektetett be az építető erre a célra. Mivel a birtok kezelésének iratanyaga és az iktatókönyvek fennmaradtak (régebben Budapest Főváros Levéltárában a Szentkirályi utcában, néhány éve a Magyar Országos Levéltár állományába olvasztva, de önállóan kezelve) érdemes feladat volna egyszer végre részletesen is átnézni a megfelelő évköröket, hátha mégis lehetne találni valamit. A konkrét számlák azért is érdekesekek lennének, mert segítségükkel a templom építésében, külső és belső díszítésében részt vevő művészek munkáját is jobban meg lehetne ismerni. Nyomtatásban Ormós Zsigmond volt az első, aki 1862-ben számszerű adatot közölt: forrásmegjelölés nélkül az altemplom oltárán található, Gaetano Bianchini által készített mozaik értékét mások becslése alapján 8600 forintra tartotta.¹⁵ 1893-ban Marczali Henrik a teljes építési költséget közel fél millió forintra taksálta.¹⁶ Nem lehet tudni, milyen forrást használt, mindenesetre a Pallas nagylexikon Károlyi István szócikke is ezt ismételte meg.¹⁷ Egy évvel az első világháború kitörése előtt, 1913-ban jelent meg

¹² BUDA 2001, 17–19.

¹³ BUDA 2001, 83.

¹⁴ BUDA 2001, 89–90.

¹⁵ ORMÓS Zsigmond: *Főt művészeti szempontból*, Pest, 1862, újraközölve: BUDA 2001, 48.

¹⁶ MARZALI Henrik: *Gödöllő és vidéke (részlet)*. In: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben*, Budapest, 1893, 532; újraközölve: BUDA 2001, 61.

¹⁷ T[ÓTH] L[őrinc]: Károlyi István gróf. In: *A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája*, 10. köt., Budapest, 1895, 207–208; újraközölve: BUDA 2001, 130–131.

Itt és az előző oldalon: Gaetano Bianchini: Intarziás márványoltár a főtí templom altemplomában, 1846.

Éble Gábor utolsó Károlyiakkal foglalkozó könyve, amelybe a család szolgálatában töltött pénz- és levéltárosi ismereteit is belefoglalta; az összköltségeket egy millió forintban nevezte meg.¹⁸ Ezt az értéket azonban, amelyet családi iratismereite erősít meg, a továbbiakban egy időre feledés borította. Ybl Ervin szűk két évtizeddel később a Magyar Művészet folyóiratban megismételte azt a feltevést, hogy Károlyi István az építéssel kapcsolatos számadásokat és iratokat megsemmisítette, mert nem akarta, hogy az utókor ismerje áldozatkészsége nagyságát.¹⁹ Említett számértékeket is, bár ugyancsak forrásmegjelölés nélkül s némi pénznemi bizonytalansággal. Szerinte Karl Blaas a főhajó ívei fölött látható apostolfejek darabjáért 300 forintot, a szentély alsó freskóiért pedig 1000–1000 pengőt kapott, összesen 8600 forintot. Az orgona áráként 4600 forintot adott meg, s Pietro Tenerani két nagyobb szobra egyenként 4600 római *scudó*ba, Károlyi Erzsébet szobra pedig 3600 *scudó*ba került.²⁰ A Feltámadás angyalának szállítási költsége 1549 forintot tett ki. Az altemplom mozaikjával kapcsolatos számérték változatlan, ámde nála ez nem érték, hanem ár. Végül a kriptá két kovácsoltvas kapujának ára 700–700 forint volt. Bizonytalanságra ad okot a forrás hiánya, s az a tény, hogy ha ezeket az adatokat tartalmazta, másokat – például a mellékoltárképek, a szentély márványpadlója, a kazettás síkmennyezet, a fő- és oldalhajók festése stb. – miért nem? Ybl Ervin egy évvel később Thury Károllyal, a templom akkori plébánosával közösen megjelentetett egy kis füzetet,²¹ amelyben némi változtatással közreadta egy évvel korábbi tanulmányát. A másik szerző azonban a *Historia Domust* adja meg Ybl egyes adatainak forrásaként, miközben némi variációban megismétli azokat. Az apostolfejek ára nála darabonként 300 pengő forint, a freskóké 1000 forint. Az altemplom mozaikja „hiteles adatok szerint” 8600 pengő forint – eszerint feltételezni lehet, hogy Ormós Zsigmond is ezt a forrást használta, nagyon közel az elkészüléshez –, s a plébániai levéltárban véletlenül fennmaradt feljegyzés az altemplom három szobrának árát 12 800 *scudó*ban adja meg, a nem részletezett szállítási költséget pedig 5000 pengőben. Változatlan a két vasajtó ára.²² Lyka Károly 1942-ben megismételte a mozaik 8600 forintos árát; az ilyen említések egyébként legfeljebb kuriozitással bírnak, hiszen az olvasó összehasonlítási alap nélkül csak találgathat, sok-e ez, vagy kevés.²³ Végül Ybl Ervin

¹⁸ ÉBLE Gábor: *A nagy-károlyi gróf Károlyi család leszármazása a leányági ivadékok feltüntetésével*, Budapest, 1913, 80.

¹⁹ YBL Ervin: A főtí templom, *Magyar Művészet*, 1930, 537–550, újraközölve: BUDA 2001, 68.

²⁰ A megnevezés bizonytalanságaira utal, hogy bár 1750–1892 között a Habsburg Birodalom, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia országaiban egyaránt az ezüstalapú forint volt forgalomban, de bizonytalan, hogy e megnevezés alatt az úgynevezett konvenció forintot, az 1848–49-es magyar forintot (az úgynevezett Kossuth bankót), az osztrák értékű, vagy a kiegyezés utáni osztrák–magyar forintot értették-e. Az 1927-től forgalomba került pengő természetesen tévedés, vagy későbbi visszavetítés. A *scudo* 1866-ig a Pápai Állam pénze volt.

²¹ YBL Ervin–THURY, Károly: *A főtí templom*, Budapest, 1931.

²² BUDA 2001, 79.

²³ LYKA Károly: *Nemzeti romantika*, 2. kiad, Budapest, 1982, 30–31, 138–139; újraközölve: BUDA 2001, 82.

1956-os monográfiájába beemelte Éble Gábor 1913-as értékét, ami nem zárja ugyan ki a szándékos számlamegsemmisítést, de ugyanakkor arra is rámutat, hogy az – ha volt egyáltalán – csak részleges lehetett, hiszen a levéltári iratok alapján lehetőség nyílt az összes kiadások végső értékének megadására. Egyébként az építetőkörül, tágabb kört tekintve, más források is bevonhatók a kutatásba. Közismert, hogy többek között Ligeti Antal itáliai tanulmányútját is támogatta, cserébe a festő a grófnak a templom díszítésével kapcsolatos kéréseit igyekezett teljesíteni. Természetesen nem személyesen leveleztek, Károlyi István titkára volt a közvetítő. Ligeti 1855. április 23-án Rómából küldött levelében többek között Tenerani szobraival is foglalkozott, s megírta, hogy a szobrász a küldött 2000 *scudót* megkapta.²⁴ Ez az összeg nagyságrendjében megerősíti a *Historia Domus* adatát, de kétségekben hagy arról, hogy mennyi volt a tényleg kifizetett, valódi és végleges ár.

A harmadik személyekhez kapcsolódó, nyomtatásban megjelent dokumentumok változatos, egymást feltételező, de egymásra nem okvetlen építő sorozatot alkotnak.

(1) A templomépítést a kronológia vonalán ismertető közlések Grynaeus Alajos írásával kezdődtek. Ez néhány nappal az 1855. december 8-i felavatás, más szóhasználat: megáldás után jelent meg a *Religió*-ban, s megadta azt a hangütést, amely ezt követően több, a templomról szóló tudósításban visszhangzott.²⁵ A hívők számára szerkesztett *Katolikus Néplap* mellett az akkor új, 1854 óta megjelenő képes magazin, a *Vasárnapi Újság*, amelyet létrehozói kimondottan a nagyközönség számára adtak ki, több cikket is közölt, ezek részleteikben vagy teljes egészében Grynaeus írását ismételték meg. A másodközlések részben a sajtó természetéből adódtak, ugyanakkor egyre bővülő olvasói körben terjesztették a templom hírért.²⁶ Az időrendet követő bemutatás természetesen helyet kapott a templom titulussal és Szent Lucencius ereklyéivel kapcsolatos hitbuzgalmi könyvben is,²⁷ ugyanígy Lonkay Antal tanár, újságíró főtí kirándulását visszaadó, érzékletes leírásában, amelynek a templom csak egyik állomása volt.²⁸ Ehhez az első időszakhoz tartozik még az az összefoglaló, amely a Hunfalvy János és Ludwig Rohbock szerző-, rajzolópáros Magyarországot és Erdélyt bemutató, a földrajzi és művelődéstörténeti ismeretterjesztés fontos munkájában olvasható. Rövidebb az előzőeknél, s nem az időrendre koncentrálnak, viszont tárgyát kiterjeszti a földrajzi környezet és a tulajdonos rövid bemutatására. Jellegzetessége ennek az ismertetésnek, hogy mind a külső, mind a belső leírásában elsősorban a látványra koncentrálnak.²⁹

(2) Ormós Zsigmond 1862-ben megjelent hosszú írásával vette kezdetét a művészettörténeti szempontokat érvényesítő ismertetések sora. Az igen mozgalmas

²⁴ RAPAICS Judit: *Ligeti Antal*, Budapest, 1938, 88–89.

²⁵ BUDA 2001, 20–25.

²⁶ BUDA 2001, 25–28, 33–34.

²⁷ BUDA 2001, 28–31.

²⁸ BUDA 2001, 35–41.

²⁹ BUDA 2001, 31–33.

életű művészettörténész – többek között az 1848–49-es magyar szabadságharc bukása után négy évig igen szigorú fogságban volt, majd összes vagyonát pénzzé téve, külföldre költözött, csak 1860-ban tért vissza, amikor képviselővé választották – Hunfalvy János egyik megállapításának idézésével kezdte saját írását, majd igen részletesen ismertette főként a templom belső díszítését, a képzőművészeti és szobrászati alkotásokat. Megállapításait művészeti példákkal és párhuzamokkal támasztotta alá, látszik, hogy külföldön megszerzett személyes ismeret és élmény állt mögöttük. Írása méltán tekinthető a templom első, szakmai szempontoknak is eleget tevő leírásának, amit gazdagít befejezésül a kastélyról adott érzékletes beszámoló is.³⁰ Ezen a vonalon haladtak tovább Zombory Gusztáv s Kempf (Ferenc?) egyaránt 1865-ben megjelent írásai Az *Ország Tükre* című ugyancsak magazin jellegű lapban, immár nem adataikat ismételve, hanem egymást kiegészítve: az első inkább a belső, a második pedig a külső leírását adva. Kempf írása elején az építettő és az építő személyét is bevonta írása terébe.³¹

(3) Az 1869 és 1929 közötti éveket döntően a kéziratos dokumentumok uralták, az elején még az építettő alapítólevél-kiegészítései,³² majd a *Historia Domus* bejegyzései.³³ A szakmai feldolgozás apálya megfelel a stílustörténeti változásnak: a historizmus előretörésének, valamint a századforduló előtt a szecesszió és gyengén a modernizmus megjelenésének. A helyzetet a nagy tudású Marczali Henrik tárgyi tévedéseivel lehetne jellemezni.³⁴ Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben című emblematikus sorozat Fótról szóló két bekezdésében megemlítette, hogy az előző tulajdonos halála után „a gróf Károlyi családra szállott az uradalom”. Szó sincs erről, Károlyi István édesanyja megvásárolta azt. Az is olvasható itt, hogy „A régi udvarház helyébe palotát épített”, csakhogy ez a megállapítás sem állja meg a helyét, Ritoók Pál tisztázta, hogy a kastély milyen fokozatokon át érte el mai alakját, teljes bontásra és annak helyén új épület emelésére nem került sor.³⁵ A helyi ismeretek teljes hiányát mutatja továbbá az a megjegyzés is, hogy Károlyi Istvánnak célja elérése érdekében „a régi falut egészen ki kellett telepítenie”. Aminthogy csak e kiadvány céljának lehet betudni azt is, miszerint a királyi vadászatok³⁶ egyik fő állomása (állandóan) Fót lett volna.

(4) 1930-ban Ybl Ervin írásával kezdődtek a korszerű, építészet- és művészettörténeti szempontokat érvényesítő feldolgozások, tanulmánya egy új kánonrendszer kialakulásának első tagja.³⁷ A szerző életútját, munkásságát nemrégén Sisa József

³⁰ BUDA 2001, 41–51.

³¹ BUDA 2001, 52–55.

³² BUDA 2001, 56–58.

³³ BUDA 2001, 59–63.

³⁴ BUDA 2001, 61.

³⁵ RITOÓK Pál: Adalékok a fóti kastély építéstörténetéhez. In BUDA–RITOÓK 2007, 202–208.

³⁶ A közeli gödöllői kastély az osztrák–magyar kiegyezés (1867) után I. Ferenc József osztrák császár és magyar király, valamint felesége, Erzsébet kedvelt nyári kirándulóhelye volt.

³⁷ BUDA 2001, 63–71.

foglalta össze és értékelte.³⁸ Itt röviden azt kell megemlíteni, amiben ez a munkája különbözött az eddigiektől: megállapításaiban igen erőteljesen támaszkodott a stíluselőzmények és párhuzamok felderítésére, hangsúlyozottan figyelembe vette a forrásokat, ez az erénye különösen az Ybl-monográfiában lesz majd jelentős.³⁹ Egy évvel később Thury Károllyal, a fóti templom plébánosával adott közre egy kis füzetet, amelyben némi szövegeltérésekkel a Magyar Művészetben megjelent írását közölte. Negyed századdal későbbi monográfiájában is előfordulnak szöveg-szerű egyezések – ami egyszer jól meg lett írva, azon nem okvetlenül kell változtatni később sem –, de ez a második koncentráltabb, redukáltabb szövegű leírás. A templomnak a fóti kastélyban őrzött tervrajzára az 1930-as és az 1956-os munka is hivatkozott, magát a tervrajzot azonban az Új Idők 1931-es évfolyamában közölt írás melléklete tartalmazza.⁴⁰ Ezen a változaton a kapu felső oldalán álló két királyszobor nem található, ellenben a kapu félköríve fölött egy vízszintes díszítő motívum látható, amely viszont a megvalósult homlokzatról hiányzik. A tervrajz mai őrzési helye ismeretlen. Thury Károlynak az előbb említett közös kötetben olvasható írása egyháztörténeti szempontokkal gazdagítja a recepciót.⁴¹ Igen részletesen ismerteti a belső tér különféle egységeit, s egyenként megnevezi az altemplomban eltemetetteket.

(5) A 19. század végi, 20. század eleji, a korábbi forrásokat teljes egészében feldolgozó, egyben lezáró összegzés Szabó Erzsébet és Zádor Anna Fót-leírása Pest megye műemléki topográfiájában, megjelent 1958-ban.⁴² E munka különbözik az eddigiektől enciklopédia-jellegében, tárgyalt témái, mint egy-egy szócikk jelennek meg. A szerzők szót ejtettek Fót és a Károlyiak kapcsolatáról, a templomépítés rövid történetéről. Meghatározták a templom jellegét, s felsorolták ábrázolásait. Röviden, ám igen pontosan a külső, a belső, a berendezés, a felső és az alsó templom vonatkozásában egyaránt. A leírás nem értékelő, hanem információközlő. Azonban a szakirodalom egészében csak ebben olvasható, hogy az altemplomban, az oltárral szemben lévő harmadik szobor „álló talapzaton Szűz Mária-fej fehér márványból, a kastély kápolnájából származik.” Napjainkban itt egy Károlyi Sándor-büsztt látható, ami feltehetően itt volt már a leírás elkészültekor is, korábban azonban, ahogy egy fényképen látható, a kastély egyik szobájában állt. Ami az ábrázolások listáját illeti, az a munkájuk megjelenése óta előkerült források illusztrációival kiegészíthető. Sőt, mindezek, valamint a tervrajzok, illetve korai fényképek és képeslapok segítségével

³⁸ SISA József: Ybl Ervin. In: „Emberek és nem frakkok.” A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai. Tudománytörténeti esszégyűjtemény, 4. köt., *Enigma* 62, 2010, 48–62.

³⁹ YBL 1957, 19–24. Lásd még BUDA 2001, 83–89.

⁴⁰ YBL 1931, 745.

⁴¹ BUDA 2001, 71–82.

⁴² SZABÓ Erzsébet–ZÁDOR Anna: Fót. In: *Pest megye műemlékei*, szerk. DERCSÉNYI, Dezső, 1–2. köt., Budapest, 1958, 1/361–366; újraközölve: BUDA 2001, 90–94.

immár lehetőség nyílna a fóti templom ikonográfiájának,⁴³ illetve kronológiájának⁴⁴ összeállítására is. Az 1980-as évek végétől hosszabb ideig tartó renoválási munkák kezdődtek. Ennek, valamint a 2005. évi – a templom megáldásának/felszentelésének 150. évfordulója – és a 2014. évi – Ybl Miklós születésének 200. évfordulója – konferenciáknak a számvetése már a bicentenárium feladata lesz.

Befejezésül még meg kell említeni, hogy a belső tér művészeti alkotásainak létrehozói közül csak Karl Blaas vetette papírra visszaemlékezéseit, s röviden beszámolt fóti élményeiről is.⁴⁵ Sajnos ezekhez a személyes hangú bekezdésekhez nem lehet párosítani hasonló, Ybl Miklós által írt szövegeket. Azonban a további vele kapcsolatos, nem építészeti jellegű kéziratok és nyomtatott források felkutathatók; melléjük sorakoztatva a recepció állomásait mégis lehetőség nyílik a magyarországi romantikus építészet egyik első alkotásának művelődés- és művészettörténeten túli megszólítására, néhány új szempontot felmutatva a további szakmai recepcióhoz.

Függelék

I. Ikonográfia

1844/1845: A fóti templomegyüttes első tervváltozata, alaprajz. Lelőhelye: Budapest Főváros Levéltára, Ybl-hagyaték. Jelzete: BFL XV. 3314/13. A datálás a tényleges építetői szándék, azaz Károlyi István alapítólevele, illetve a paplak és az iskola építésének befejezése közötti időszakot adja meg; a tervek nyilván ennek valamikor az elején keletkeztek.

1844/1845: A fóti templomegyüttes második tervváltozata, alaprajz. Jelzete: BFL XV. 17. f. 3314/14.

1844/1845: A fóti templomegyüttes harmadik, végleges tervváltozata, alaprajz. Jelzete: BFL XV. 17. f. 3314/16. Megjelent: BUDA–RITOÓK 2007, 151.

1847 előtt: A fóti templom homlokzati képe, még a Szűz Mária- és a királysobrok nélkül. Papír, ceruza, akvarell. Jelzete: BFL XV. 17. f. 3314/58. Legjobb reprodukciója: *A modern reneszánsz derült idomai. Válogatás Ybl Miklós (1814–1891) épületeiből*, szerk. HIDVÉGI Violetta–RITOÓK Pál–VASÁROS Zsolt, Budapest, 2014, 253. Datálásának indoka: a források alapján 1847 augusztusában bontották le – a torony kivételével – a Szent György templom falait, evvel párhuzamosan a két homlokzati torony alapját és falait egy öl magasságra emelték; ekkor tehát már nyilvánvalóan,

⁴³ Az ikonográfiának e tanulmány megírásáig ismert tételei a függelék első részében található. Természetesen teljességről nincs szó. Meg kell említeni még többek között Jankó János (1833–1896) rajzát, amely a Budapesti Történeti Múzeum kiscelli múzeumában, a Lanfranchi-gyűjteményben található, vagy a korabeli képeslapokat, lásd BUDA 2001, 3; BUDA–RITOÓK 2007, 188.

⁴⁴ Lásd a függelék második pontját, a kronológiát.

⁴⁵ *Selbstbiographie des Malers K. Blaas 1815–1876*, szerk. A. Wolf, ford. Sáli Erika, Wien, 1876, 206, 213–214, 217, 228–231; újraközölve: BUDA 2001, 12–14.

az apróbb részletek nélkül a végleges terv elkészült. A tanulmány írója itt szeretne köszönetet mondani Hidvégi Violetának önzetlen segítségéért.

1853–1855 [?]: A fóti templomegyüttes homlokzati képe, a közreadó szerint első terv: templom, plébánia, iskola. *Új Idők*, 1931, 745. Ybl Ervin szerint lelőhelye a fóti kastély (volt), lappang vagy megsemmisült. Eredete, ábrázolása bizonytalanságokat hordoz. A datálás indokolása: 1853 után keletkezett, mivel a két első torony között ott látszik a külső elemek közül utoljára elhelyezett Szűz Mária-szobor.

1856: A fóti templom homlokzata kelet felől, rálátással a jobb hátsó toronyra, az előtérben nádfeles házakkal és emberi alakokkal. Tervezte: Ludwig Rohbock (19. század második fele), metszette: Georg Michael Kurz (1815–1883). Felirata a kép alatt: „A fóthi szentegyház. Die neue Kirche in Fóth.” Jelezve a kép alatt: „L. Rohbock del^t – Druck & Verlag v. G. G. Lange in Darmstadt. – G. M. Kurz sculp^t.” Legalul: „Lauffer és Stolp bizományában Pesten.” – Acélmetszet. A metszet egy példánya a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnokában található, jelzete: MNM–TKCs 3069. Megjelent: HUNFALVY János–ROHBOCK Lajos: *Magyarország és Erdély képekben*, 1–3. köt, Darmstadt, 1856, 1/162–163. oldalak között. Két évvel később az országleírás németül is megjelent, a metszet ennek a 206. oldalán található.

1856: A fóti templom a szentély felől nézve, keletről. A plébánia és az iskola csak részben látszik. Megjelent a *Vasárnapi Újság* 1856. január 1-jei számában. Később többször újraközölték. Lásd: *Károlyi István fóti temploma*, összeáll. BUDA Attila, Budapest, 1997 (továbbiakban BUDA 1997), 67.

1856: A fóti templom a homlokzat felől. Rusz Károly (19. század második fele) fametszete. Képfelirat lent: „A gróf Károlyi István által építtetett fóti templom.” Jelezve a kép alatt: „Rajz. Ybl építőmester. – Kiadja Herz János.” Legalul: „Pest, 1856. Nyomatott Herz Jánosnál.” A képen jobbra lent „CR” monogrammal jelezve. A metszet egy példánya a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnokában található, jelzete: MNM–TKCs T. 316. Megjelent a *Budapesti Visszhang* 1856. évi tizedik számában.

1856: A templom, a plébánia, valamint az iskola a homlokzat felől, a templom előtt két lakóházzal. Megjelent a *Katolikus Néplap*, 1856. május 14-i számában. Lásd BUDA 1997, 68.

1856: A fóti templom homlokzati képe, a tornyok között lebegő Szűz Máriával. A rajzot historizáló keret veszi körül. Alul ezen belül félköríves szalagon felirat: „A fóthi szentegyház”, a kereten kívül: „Istennek szent Anyja! könyörögj érettünk!” *Szeplőtelenül fogantatott Boldogságos Szűz Mária tisztelete, és Sz. Luczent vértanu emlékezete, amint Asszonyunk nagynapjain és bucsujártakor Fóthon ünnepeltetik*, szerk. GRYNÆUS Alajos, Pest, 1856. A címnegyed második oldalán, a címoldallal szemközt.

1858: Fóti emlék: kilenc színezett képből álló lap. Ezek közül hat képen a templom látható valamilyen nézetben, a kastély és a szentély felől, illetve kelti távlatból. A középső képen, a többinél nagyobb méretben a plébániával és az iskolával az egész együttes homlokzati nézete van megörökítve. A képeket növényi motívumokból és két imádkozó angyalból álló romantikus keret fogja össze. Zombory

Gusztáv (1835–1872) litográfiája. Feliratok a lap alján: „Természet után rajzolta Zombory Gusztáv”, „Reifyenstein és Rösch Műintészetben [!] Bécsben”. A metszet egy példánya a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnokában található, jelzete: MNM–TKCs 56.1009. Legjobb reprodukciója: RÓZSA György: *Városok, várak, kastélyok. Régi magyarországi látképek*, Budapest, 1995, 48–49. A metszet keletkezési ideje a szak- és ismeretterjesztő irodalomban eltérő. Datálása a következő kishír alapján: „(„Fóti emlék.”) Szép tehetségű, szorgalmas fiatal rajzművészninktől, Zombory Gusztávtól e napokban egy becses mű jelent meg, mely a tájképekben gyönyörködők szobafalait igen szépen díszítheti. A kép „Fóti emlék” címet visel, s egy nagy lapon Fót helysége s az ottani nevezetes templom, grófi kastély és kert több regényes részletét mutatja. A háromszínűleg készült könyv Reiffenstein bécsi műintézetének becsületére válik. Kapható a kép Lauffer és Slopp könyvkereskedésében 2 pengő forinton.” Megjelent: *Vasárnapi Újság*, 1858. június 13. 283.

1862: Két rajz: A fóti templom alatti sírbolt, valamint a templom belseje, főhajója, amelyben padok vannak. Képfeliratok: „A fóthi templom alatti sírbolt”, „A fóthi templom belseje”. Megjelentek a *Vasárnapi Újság* 1862. április 20-i számában. Lásd BUDA 1997, 70–71.

1864: A fóti templom a szentély felől nézve, keletről. A plébánia és az iskola csak részben látszik. Megjelent *Az Ország Tükre* 1864. március 11-i számában. Az 1856. január 1-jén a *Vasárnapi Újság*ban található rajz utánközlése.

1865: Két rajz: A fóti templom alatti sírbolt, valamint a templom belseje, főhajója, amelyben padok nincsenek. Az altemplom ábrázolása ugyanabból a pontból, mint az a *Vasárnapi Újság* 1862. április 20-i számában látható, a részletek azonban eltérnek. Képfeliratok: „A fóthi templom belseje”, „A grófi sírbolt”. A képfeliratok szerint mindkettő Zombory Gusztáv eredeti rajza után készült. Megjelent *Az Ország Tükre* 1865. január 5-i számában. Lásd BUDA 1997, 73–74.

1865: A plébánia, a templom és az iskola homlokzati képe a feljáróval, a kép jobb oldalán egy nádtetős ház látható. Megjelent a *Katolikus Néplap* 1865. október 5-i számában. Lásd BUDA 1997, 75.

1866: A fóti templom a szentély felől nézve, keletről. A plébánia és az iskola csak részben látszik. GETTINGER, Theodor: *Ungarns Hauptstädte Pest-Ofen und deren Umgebungen*, Pest, 1866, 28. Az 1856. január 1-jén a *Vasárnapi Újság*ban található rajz utánközlése.

1871: A fóti templom homlokzata kelet felől, rálátással a jobb hátsó toronyra, az előtérben nádfeles házakkal és emberi alakokkal. Tervezte: Ludwig Rohbock, metszette: Georg Michael Kurz. Sárga alapnyomással, eltérő szöveggel. RUTHNER, Anton von: *Das Kaiserthum Oesterreich in malerischen Original Ansichten mit historisch-topographischen Text von – –*, Wien–Darmstadt, 1873.

1893: A plébánia és a templom, az előbbi felől, előtérben nádfedeles házzal, lovas kocsival, gémeskúttal. Tus tollal és ecsettel. Rajzolta: Rauscher Lajos (1845–1914), metszette: Morelli Gusztáv (1848–1909). Képfelirat: „A fóthi templom”. A metszet tusfestmény-előképe a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnokában található, jel-

zete: MNM–TKCs T. 825I. Megjelent: *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben.* 9. köt. Budapest, 1893. 533.

1910: Fénykép a plébánia és a templom homlokzata felől, az előtte lévő park részletével. *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye*, szerk. BOROVSKY Samu, 1–2. köt., Budapest, 1910, 1/65.

2. Kronológia⁴⁶

A tervtől a megvalósulásig

1844. augusztus 15.: Károlyi István „egy évtizedet meghaladó hosszú, és nyugalmas megfontolás után” Fóton katolikus lelkipásztori állomást (állást) alapított, az egytornyú barokk templomot, amelyben a családi sírbolt volt „anyaegyházzá emeltetve”; a lelkipásztort ettől kezdve az uradalom mindenkori vezetője nevezte ki és nem az egyházmegye; a templom mellett paplak s „hozzá tartozó épületek” létesítéséről volt szó, nem szerepel az iratban kimondottan új templom emelése s a régi elbontása; a mogyoródi plébános kártalanítása; alapítvány az új anyaegyház működésére; két kápláni állás létesítése.

1844 tele: Ybl Miklós második itáliai utazása.

1845. május 15.: V. Ferdinánd magyar király – I. Ferdinánd néven Ausztria császára – az egyházi pártfogói jogot gróf Károlyi Istvánnak adományozta. Ybl Ervin szerint Károlyi István ebben az évben bízta meg Ybl Miklóst a templom megépítésével.⁴⁷

1845. augusztus 10.: Holló Mihály plébánosi kinevezése. Az év során a paplak és az iskolaház felépítése; közöttük – feltételezhetően – a Szent György templom bejárata előtt – az új templom szentélyének kijelölése, az alapok kiásásának kezdete.

1846 tavasza: A paplak és az iskolaház felszerelése, az alapozás közben felfakadt források elvezetése, szivattyúzása.

1847. április 19.: A Szent György templom szentélyét, amely a toronytól a legtávolabbi ponton állt, széthordták, mert kellett a hely a további alapozáshoz.

1847 augusztusa: A torony kivételével az egész barokk templomot szétszedték, az új templom két tornyának alapját és falait egy öl magasságra emelték, a régi sírbolt kettős, új bolthajtás, azaz íves szerkezetű mennyezet kapott. Az építés nagy része alatt az istentiszteletek itt voltak.

1847 ősz: Károlyi István három oltárképet rendelt meg Karl Blaastól, amelyeket az új templomba szánt. A közvetítő, a festő emlékirata szerint Ybl Miklós volt, ami azt jelenti, hogy a munkák időjárás miatti szünetelése alatt Itáliába (Rómába) utazott.

⁴⁶ Az egyes dátumok az idő múlásával az emlékezetben felejtődnek vagy átalakulnak, de a kronológiában nem térünk ki a későbbi hibás adatokra.

⁴⁷ Ősszel, télen és tavasszal, amíg fagy volt, az építkezés szünetelt.

1848. április–június: Az építészeti munkák folytatása.

1848. június 15.: Károlyi István Pest-Pilis-Solt vármegye helytartó-főispánjává nevezték ki, a forradalmi események őt is és a munkásokat is elvonták az építkezéstől.

1848. június vége: A munkások elmentek, csak a kőfaragók maradtak; az építkezés szünetelt.

1849: A hadi események, majd Károlyi István elfogása, tárgyalása, börtönbüntetése következtében az építkezés tovább szünetelt. Karl Blaas az elkészült oltárképekkel Bécsbe utazott, de Károlyi Lajos, Károlyi István fiatalabb testvére nem vett át (nem fizette ki) azokat.

1850. április 3.: Fótiak levelet/kérvényt írtak az esztergomi püspöknek, mivel Károlyi István „Istennek dicső házat építeni kezdte” amely azonban „tető nélkül áll, oriáslag emelkedő puszta falait sirva könnyezi a nép”. Azért folyamodtak, hogy Károlyi István a rá kirótt bírságot fordíthassa a templomra.

1850. július 30.: Scitovszky János a kérést továbbította, azt azonban a katonai kormányzat visszautasította.

1850. július vége: Károlyi István szabadulása Theresienstadtból, visszaérkezése Fóra. Karl Blaas, miután a Károlyi István megrendelésére készült képeket a családon belül nem sikerült elhelyeznie, kiállította s el is adta volna azokat, amikor Károlyi Istvánt szabadon engedték, és ő Ybl Miklóst Bécsbe küldte a képekért.

1850. augusztus 11.: Világosi cikke: Blaas oltárképei, amelyek korábban három hétig Bécsben voltak kiállítva, megérkeztek Fóra, s ideiglenesen a grófi kastélyba kerültek.

1850. augusztus 15.: Cikk az altemplom felszenteléséről; a templomot hat éve kezdték építeni, „az alig tető alá emelt falakat a parancsoló körülményeknél fogva két évig az idő rontó karjainak kelle martalékul kitenni”. A felszentelés azonban késlekedett, később is jelentek meg erről álhírek.

1851 tavasz: Az építkezés folytatódott, az új templom falait felhúzták.

1851. augusztus 20.: A fedél feltétele, a munka decemberig folyt.

1852. február: A munka a fagyok multával folytatódott tovább.

1852. június 4.: A kereszt feltűzése a kisebb (hátsó) tornyokra.

1852. augusztus 15.: Az altemplom beszentelése, a nyilvános istentisztelet kezdete.

1852. szeptember 23.: A két nagy (első) toronyra is felkerültek a keresztek és a villámhárítók.

1853-ban Károlyi István meglátogatta Karl Blaast és újabb megrendelést adott neki, freskófestésre; Ybl adta át a megrendelést [?], két évig festette a freskókat; Bécsben készültek a próbatanulmányok, nyáron, Fóton dolgozott, a munkát szeptember végén fejezte be; Károlyi István később még három tabernákulum képet is rendelt.

1853. augusztus 24.: A plébánia tetejére Szent Péter, az iskola tetejére Szent Pál szobra került.

1853. augusztus–szeptember: Karl Blaas a szentély freskói közül a négy evangélistát és a Megváltót fejezte be.

1853. november 5.: A Szent Szűz elhelyezése a homlokzaton, a két torony között.

1853 október–november: Folyamatos építkezés, a templomot kerítő fal elkészítése.

1854. április 20–október 30.: A felső templom festése és aranyozása.

1854. július 17.–szeptember 28.: A szentély további festése és befejezése: Boldogságos Szűz koronázása, Urunk születése, Szűz Mária üdvözlése, Szent Pál fordulása, Szent Péter teljhatalmazása és a 12 apostolok mellképei az egyház hajójának felsőbb részén.⁴⁸

1854. október 10 – december 17.: A 22 változatú orgona összeállítása.

1854. november 4.: Az állványok eltávolítása a belső térből.

1854. december 10. – 1855. január: A templom hajójának és padlójának márvánnyal való kirakása, a lépcsők behelyezése, festés, aranyozás, egyéb díszítés.

1854. december 17.: Az orgona első megszólaltatása.

1855. február 14.: A szent Lucencius-ereklye valódiságát bizonyító irat kelte, Róma.

1855. április 12.: A szent Lucencius-ereklye, más ókeresztény maradványokkal együtt megérkezett Esztergomba, erről Scitovszky János levélben értesítette Károlyi Istvánt.

1855. április 22 – április 30.: A római ereklyék az ideiglenes esztergomi bazilikában a hívek tiszteletére állítottak ki.

1855. április 28.: A szent Lucencius-ereklye átadása a fóti templom patrónusának.⁴⁹

1855. május 11.: A Bécsújhelyen öntött négy harang Fótra szállítása.

1855. június 12. vagy 18.: A templom harangjainak felszentelése.

1855. szeptember 8.: A harangok első megkondítása.

1855. december 5.: A Szeplőtlen Születet ábrázoló oltárkép (és a többi) felhelyezése, melyek 1849-ben készültek és 1850-től a kastélyban voltak elhelyezve.

1855. december 8.: Holló Mihály felavatta (megáldotta) a templomot, a Szeplőtlen Szűz diadalnapján, az egyházi felszentelés csak 1955. november 6-án következett be.⁵⁰

Az „üzemszerű működés” kezdetei

1856 után: Újdonságok az altemplomban: az oltáron a sírjából föltámadó Krisztus szobra, vele szemben Gábor arkangyal, valamint Károlyi Erzsébet. Alkotójuk Pietro Tenerani (1798–1869).⁵¹

⁴⁸ A templom festészeti programjáról: Szvoboda Dománszky Gabriella: A fóti r. k. templom falképei. In KEMÉNY–FARBÁKY 1991, 123–128.

⁴⁹ A napok a különböző forrásokban részint fedik egymást.

⁵⁰ Az alapítólevél 1869. évi kiegészítés szerint is: „a méltóságos és főtisztelendő püspöki kormány kiküldöttje által ünnepélyesen megáldatott.” Lásd BUDA 2001, 56.

⁵¹ Lonkay Antal szerint 1856-ban már a szobrok az altemplomban voltak, Lyka Károly szerint csak 1857–1858-ban.

1861. május 15.: Károlyi István 150 hold földet ajándékozott a fóti plébániának, amely 1869. július 28-án visszaszállt az uradalomra.

1869. július 28.: Károlyi István, készülve a (késlekedő) felszentelésre, a templomot megfelelő javadalommal látta el.

1871. augusztus: A kegyúr földhaszonélvezeti jogot adott a templomnak, avval, hogy amennyiben elvonnák azt, akkor szálljon vissza az az uradalomra és tulajdonosaira; ebben az esetben viszont tovább gondoskodik a templom fenntartásáról.

1889. május: A toronyóra kijavítása: kezdetüket vették a napjainkig tartó restaurálások.

1890-es évek: Károlyi Sándor megvásárolta a templom előtti telket, a parasztházakat lebontatta, a teret parkírozttatta – evvel a rendezéssel alakult ki a mai, végleges látvány –, a templomot kívül renoválták.

Rezümé

A magyarországi romantikus építészet első kiemelkedő egyházi alkotása a gróf Károlyi István (1797–1881) által építtetett templom Fóton. Jelentőséghez az is hozzájárul, hogy a fiatal Ybl Miklós (1814–1891) tervezte. A mecénás és az építész hasonló művészeti elvei harmonikus épületegyüttest hoztak létre (templom, plébánia, iskola). A tanulmány ismerteti a tényeket a templomról, és ezek alapján megpróbálja összeállítani az épület kronológiáját és ábrázolásainak katalógusát.

Kulcsszavak

történeti források, egyháztörténet, romantika, kronológia, ikonográfia, Ybl Miklós, Fót, Károlyi István

Abstract

Attila Buda

The Parish Church of Fót in the Light of Sources

Count István Károlyi's (1797–1881) church in Fót is the first prominent product of Hungarian romantic architecture. That it was designed by the young Miklós Ybl (1814–1891) adds to its importance, and the similar artistic principles and imagination of sponsor and architect resulted in a harmonic set of buildings (church, parsonage, school). The study outlines the known facts about the church and, based on these, attempts to assemble the church's iconography and chronology.

Keywords

historical sources, ecclesiology, romanticism, chronology, iconography, Miklós Ybl, Fót, István Károlyi